

da dotična služi reprodukciji određenog institucionalnog poretka a ne samo realizaciji neke vrednosti (religioznosti). Društveni angažman predstavlja praktikovanje društvene kritike čiji je cilj (v. **intencionalnost**) modifikacija određene društvene činjenice (njena transformacija ili osnaživanje), ili, shematičnije: angažman = kritika + intencija modifikacije.

| 47 |

Za dalje čitanje:

- Boltanski, Luc (2011), *On Critique: A Sociology of Emancipation*. Cambridge: Polity Press.
- Gasché, Rodolphe (2007), *The Honor of Thinking: Critique, Theory, Philosophy*. Stanford: Stanford University Press.
- Horkhajmer, Maks (1976), *Tradicionalna i kritička teorija*. Beograd: Bigz.
- Kant, Imanuel (2019), *Kritika čistog uma*. Beograd: Dereta.
- Kozelek, Rajnhart (1997), *Kritika i kriza: studija o patogenezi građanskog sveta*. Beograd: Plato.
- Krstić, Predrag (2019), *O kritici*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Zaharijević, Adriana, Predrag Krstić (ur.) (2018), *Šta je kritika?* Novi Sad: Akademska knjiga.

Zona Zarić

Mobilizacija

(lat. *mobilis*: mobilan, koji se može premetiti, koji se lako pokreće) podrazumeva inicijativu kojom se određeni elementi, pojedinci (v. **akter**) i grupe (v. **organizacija**) motivišu i aktiviraju za delanje. Iako se možda najčešće koristi u ekonomiji i medicini, u pitanju je termin koji izvorno potiče iz vojnog vokabulara i označava planski i sistemski prelazak vojske iz mirnodopskog ustrojstva na ratnu organizaciju i uslove rada, odnosno u stanje pripravnosti. U vojnom kontekstu, mobilizacija

| 10, 17 |

se prvi put pominje pri opisu priprema pruske vojske između 1850. i 1860.

Prve studije kolektivnog ponašanja i mobilizacije vezuju se za francuskog psihosociologa Gustava le Bona i stavljaju akcenat na mobilizaciju mase, kao i na raskid s prethodnim stanjem kao preduslov mobilizacije. Ove prve teorije društvenih pokreta poznatije su pod nazivom *psihologija mase*. Figurativno, u svakodnevnom govoru, mobilizacija podrazumeva poziv na kolektivnu akciju (v. **poziv**), na fizičko ili intelektualno suočavanje sa određenom vanrednom situacijom. Zavisno od prirode i posledica akcija nastalih na osnovu zajedničkih angažmana, mobilizacija može imati manje ili više političke implikacije. Utemeljitelj institucionalne sociologije, Emil Durkheim, društvene mobilizacije opisuje kao posledicu prekida društvene ravnoteže. U kontekstu društvenog i političkog angažmana (v. **društveni angažman**; **politički angažman**), mobilizacija tako može dovesti i do stvaranja novih obaveza (v. **prakse**) i novih udruživanja, do reaktiviranja starih, tj. zaboravljenih lojalnosti i identifikacija, odnosno do činova grupisanja individua kroz sjedinjavanje i dinamizaciju njihovih energija zarad realizacije zajedničkih ciljeva ili projekata, bez obzira da li će to biti postignuto u saradnji ili u okršajima sa etabliranim institucijama i autoritetima.

| 61 |

| 8 |

| 38 |

| 39 |

Za dalje čitanje:

- Chazel, François (1975), „La mobilisation politique: Problèmes et dimensions“, *Revue Française De Science Politique* 25 (3): 502–516.
- Deutsch, Karl (1961), „Social mobilization and political development“, *The American Political Science Review* 55 (3): 493–514.
- Edwards, Bob, John D. McCarthy (2004), „Resources and social movement mobilization“, Snow, David A, Sarah A. Soule, Hanspeter Kriesi (ur.), *The Blackwell Companion to Social Movements*. Oxford: Blackwell, str. 116–52.

- Goodwin, Jeff, James M. Jasper, Francesca Polletta (ur.) (2001), *Passionate Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jasper, James (1997), *The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press.
- Le Bon, Gustave (1895), *Psychologie des foules*. Paris: Alcan.

Adriana Zaharijević

Moć delovanja

Pojam *agency* ima svoju prvu filozofsku primenu u tekstu Semjuela Klarka iz 1731. godine u frazi „Power of Agency“, gde se poistovećuje sa „slobodnim izborom“, tako da „u načelu obuhvata moć počinjanja mišljenja, kao i kretanja“. Dalji razvoj ovog pojma čini ga izuzetno bliskim pojmovima „delo/čin“, „delanje“, ali i „učinak“ i „sposobnost za proizvodnju dejstva“.

Pojam *agency* teško se prevodi, pošto se u svojoj izvornoj, anglosaksonskoj varijanti koleba između značenja činioca i čina (umesno je pitati da li se odnosi na nešto ili na nekog); nejasno je koliko se tačno i u kojim aspektima razlikuje od delovanja samog; i da li se odnosi na neko stanje ili pak na proces, nikad i ne postajući dovršen čin. Ako je moć delovanja nešto što se ima, pitanje je imaju li je ne-ljudska bića, podrazumeva li ona uvek slobodnu volju i nameru, ili se može odnositi na mehaničke radnje? Najzad, od prethodnih određenja zavisice i odgovor na pitanje da li pored individualne postoje i oblici kolektivne moći delovanja.

Polisemični pojam moći delovanja ukršta povezana pitanja o tome šta se može činiti, ko može činiti i koliko u okolnostima koje su date. Taj problem je star koliko i mišljenje samo: Grci su se pitali šta je *physis*, po prirodi, dakle, nepromenljivo, a gde može biti *nomos*-a, ljudskog zakona

koji će u svetu nužnog usmeravati volju. Hrišćanski spor o determinizmu i slobodnoj volji, središnji za razumevanje položaja čoveka u univerzumu koji predstavlja savršenu božansku tvorevinu, za sobom je od samih početaka povlačio pitanja kompatibilnosti slobode i stvorenosti, ljudske odgovornosti za izabrano i slobode da se čini drugačije. Najmlađa formulacija ove dileme – dileme u pogledu strukture i moći delovanja, kakvu pre svega susrećemo u sociološkim teorijama – odnosi se na spor oko moći društva nad pojedincem, odnosno kapacitetima pojedinca da se suprotstavi društvu van sebe, ali i društvenosti u sebi, onom što ga na bitan način konstituše kao *animal sociale*.

Za dalje čitanje:

- Balibar, Étienne (2014), „Agency“, Cassin, Barbara (ur.), *Dictionary of Untranslatables. A Philosophical Lexicon*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, str. 17–24.
- Davidson, Donald (1980), „Agency“, *Essays on Actions and Events*. Oxford: Clarendon Press, str. 43–62.
- Emirbayer, Mustafa, Ann Mische (1998), „What is agency?“, *American Journal of Sociology* 103 (4): 962–1023.
- Schneewind, Jerome (1998), *The Invention of Autonomy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zaharijević, Adriana (2018), „Angažovano prevođenje filozofije: Slučaj pojma *agency*“, *Mostovi. Časopis za prevodnu književnost* XLV(175–176): 179–191.

Marjan Ivković

Norma

(*norm, norme, Norm* – od latinskog *norma*, pravilo, matrica) predstavlja osnovnu gradivnu jedinicu svake zajednice i značajan predmet sociološke, antropološke, psiho-